

2. Migrace Poláků v důsledku druhé světové války

Zahájení válečných operací 1. září 1939 stálo zároveň na počátku rozsáhlých migrací polského obyvatelstva. Před postupující frontou se evakuovaly státní úřady, již 5. září opustil hlavní město prezident, vláda a vrchní velení. Civilisté prchali neuspořádaně a jejich kolony se často stávaly terčem leteckých ostřelovačů. Po vpádu Rudé armády do východního Polska zároveň lze sledovat pohyb dvojím směrem. Před postupující německou armádou prchali na východ z obavy před rasovými represemi zvláště Židé, naproti tomu Poláci se útekem na západ snažili zachránit před Rudou armádou. Tyto migrace přitom pokračovaly i po stanovení demarkační linie mezi Německem a SSSR.⁴³

Polští vojáci se snažili uniknout zajetí rychlým přesunem zejména k rumunským a maďarským hranicím. V Maďarsku se podle údajů polského vojenského atašé v Budapešti ocitlo téměř 40 000 vojáků. Jednalo se většinou o příslušníky bojových jednotek, ale také týlu a letectva. Do Rumunska ustoupilo zhruba 30 000 vojáků, z nichž značnou část tvořili služebně starší důstojníci, neboť k rumunské hranici se stáhlo v podstatě kompletní vojenské velení, ministerstvo vojenství, vojáci z týlových jednotek a pracovníci státních úřadů. Jednotky rozmístěné v severovýchodní části Polska neměly

---

43 P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 39.

šanci se na jih přesunout. Do Litvy se proto uchýlilo necelých 14 000 vojáků a policistů, do Lotyšska pak 1350.⁴⁴

Celkově se tak v pobaltských státech, v Rumunsku a Maďarsku nacházelo zhruba 85 000 vojáků a spolu s nimi také tisíce civilních uprchlíků, takže celkový počet odhaduje polský historik Piotr Eberhardt až na 150 000.⁴⁵ Jejich další osudy se lišily podle země, v níž se ocitli. Maďarsko odolalo tlaku Německa a do války se nezapojilo. Tradiční přátelské polsko-maďarské vztahy vytvořily příhodnou půdu k organizování evakuace polských vojáků do Francie. V Rumunsku bylo sice s ohledem na rostoucí vliv Německa nutno překonat určité potíže, avšak postupně se dařilo vypravovat transporty nejen po souši, nýbrž také po moři. Když se v dubnu 1940 začala na Blízkém východě formovat brigáda Karpatských střelců, zamířila část lodních transportů do Bejrútu.⁴⁶

Ačkoli evakuace z Rumunska a Maďarska probíhala v poměrně svižném tempu, do pádu Francie se ji nepodařilo dokončit (zahrnovala celkem 43 000 osob). Část zbývajících Poláků se (i pod vlivem nacistické propagandy) přihlásila k návratu domů, avšak Němci je pak často vyvezli do Říše na nucené práce. Některým se podařilo dostat na Kypr nebo Blízký východ. Když německá armáda na jaře 1944 obsadila Maďarsko a Rumunsko, byla většina důstojníků převezena do německých zajateckých táborů.⁴⁷

V horší situaci se ocitli vojáci v pobaltských zemích. Jejich evakuaci nebylo možné z řady důvodů realizovat ve větším měřítku (Němci např. zadržovali lodě a hledali na nich polské pasažéry). Uvádí se, že se odtamtud podařilo evakuovat něco přes 600 osob. Zřejmě i s ohledem na tyto skutečnosti se část internovaných na vlastní žádost vrátila na okupované území. Po obsazení pobaltských republik Rudou armádou a jejich připojení k SSSR byli polští vojáci převezeni do sovětských zajateckých táborů.⁴⁸

Jak už bylo zmíněno v předchozí kapitole, značné ztráty utrpěla polská armáda při evakuaci z Francie na britské území a část jednotek musela ustoupit do Švýcarska. Bez větších potíží proběhlo pouze stažení brigády Karpatských střelců, která opustila francouzskou Levantu a přešla do Palestiny.

44 *Polskie Siły Zbrojne*, tom II/1, s. 19–20. Jiné zdroje uvádějí poněkud odlišné počty. Např. podle Piotra Eberhardta se ke dni 20. 9. 1939 ocitlo v Rumunsku 20 845 vojáků, v případě Maďarska se odhadovaná čísla pohybují mezi 50 000 a 110 000, přičemž odborníci se kloní k nižším číslům. V Litvě mělo být internováno necelých 13 000 vojáků a policistů, v Lotyšsku 3000–4000. P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 40–41.

45 P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 42; J. Wróbel, *Na rozdrożu historii*, s. 40.

46 P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 41–42.

47 *Polskie Siły Zbrojne*, tom II/1, s. 30; P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 41–42.

48 *Polskie Siły Zbrojne*, tom II/1, s. 29.

Obr. 1: Generál Władysław Anders (uprostřed) a prezident Władysław Raczkiewicz (napravo od něj). (Narodowe Archiwum Cyfrowe, Varšava, sign. 18-182-7)

Započítáme-li i její vojáky, pak se na území pod britskou kontrolou nakonec ocitlo přes 27 500 vojáků, což byl značný pokles, pokud toto číslo srovnáme s počtem 82 261 polských vojáků ve Francii.⁴⁹ Ti, kteří se nestihli připojit k evakuačním transportům, se nejčastěji snažili dostat přes Španělsko na Gibraltar nebo se zapojili do francouzského odboje, případně se vrátili k rodinám (Poláci mobilizovaní ve Francii).

Zásadní posílení polských ozbrojených sil přineslo až formování vojenských oddílů v Sovětském svazu a posléze na Blízkém východě pod velením generála Anderse. Odhaduje se, že do sovětského zajetí upadlo v září 1939 více než 200 000 polských vojáků. Jelikož však Sověti neměli pro ubytování takového množství zajatců dostatek kapacit, předali vojíny a poddůstojníky pocházející z oblastí za demarkační linií německým orgánům, které zase do SSSR poslaly 13 757 zajatců, jejichž bydliště se nově nacházela na sovětském území. Důstojníky a příslušníky bezpečnostních sborů (policie) soustředili Sověti do tří táborů – Kozelsk, Starobělsk a Ostaškov –, které byly na základě rozhodnutí nejvyšších míst SSSR v dubnu až květnu 1940 zlikvidovány a jejich osazenstvo v celkovém počtu 14 587 zavražděno v Katyni, u Charkova a Kalininu (dnes Tver). Dodatečně bylo zatčeno a zastřeleno ještě

49 J. Wróbel, *Na rozdroží historii*, s. 58–59.

7305 vojáků a civilistů. Zbytek zajatců byl nasazen např. v uhelných dolech nebo při stavbě silnic.⁵⁰

Sovětské orgány, které většinu polského obyvatelstva vnímaly jako nepřátelský element, zároveň organizovaly rozsáhlé deportace ze zabraného území do málo obydlených oblastí SSSR – zejména na Sibiř. Deportace postihly jak místní, tak uprchlíky z částí zabraných Německem. Většinu takto deportovaných tvořili Poláci, početná však byla i skupina Židů. Méně se deportace dotkly Ukrajinců a Bělorusů. Kromě toho NKVD zatýkal všechny, které podezíral z antisovětské činnosti. Mnoho takto postižených bylo povražděno před příchodem německé armády, která na SSSR zaútočila 22. června 1941. Odhaduje se, že v letech 1939–1941 bylo do sovětského vnitrozemí vyvezeno okolo 320 000 polských občanů.⁵¹

Většina Poláků sloužících v tzv. Andersově armádě v SSSR před obléknutím vojenské uniformy zažila sovětskou perzekuci. Během evakuace na Blízký východ odjelo ze SSSR bezmála 75 000 vojáků a téměř 3000 žen – příslušnic Pomocné služby žen (Pomocnicza Służba Kobiet).⁵² Od jara 1944 byli tito polští vojáci, zformovaní do 2. sboru PSZ, nasazeni na italské frontě, kde také o rok později zakončili svou bojovou cestu. Na konci války stav polských ozbrojených sil podřízených exilové vládě dosáhl 194 460 vojáků, přičemž část se nacházela v severní Itálii. Další pak konec války zastihl v severozápadním Německu a záložní oddíly, letectvo a loďstvo na britských ostrovech.⁵³

Spolu s Andersovými vojáky opustilo SSSR i na 40 000 civilistů – převážně dětí, mládeže a žen. Jen osoby do 18 let věku představovaly bezmála polovinu celkového počtu. Tito civilisté byli následně umístěni do britských dominií a kolonií. Nejvíce jich zamířilo do Afriky (Uganda, Keňa, Tanzanie). Polští uprchlíci našli útočiště také v Jihoafrické republice, Indii nebo na Novém Zélandu. Zvláštní dohoda s Mexikem zajistila dočasné útočiště části Poláků i v této středoamerické zemi.⁵⁴ I tak ovšem tisíce polských občanů zůstaly na sovětském území, protože se nestihly včas připojit k Andersově armádě. Většina proto později vstoupila do polských jednotek budovaných od roku 1943 pod sovětskou patronací. Služba v polské armádě na východě (Wojsko Polskie – WP) pro ně představovala způsob, jak se ze SSSR dostat domů.²⁸

50 P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 45–48. K deportacím polského obyvatelstva do SSSR srov.: N. S. LEBEDEVA, *The Deportation of the Polish Population to the USSR, 1939–41*, in: Alfred RIEBER (ed.), *Forced Migration in Central and Eastern Europe, 1939–1950*, London – Portland 2000, s. 28–45.

51 P. Eberhardt, *Migracje polityczne na ziemiach polskich (1939–1950)*, s. 70.

52 Ibidem, s. 49, 59.

53 Ibidem, s. 61; Jan RYDEL, „Polska okupacja“ w północno-zachodnich Niemczech 1945–1948. *Nieznaný rozdział stosunków polsko-niemieckich*, Kraków 2000.

54 Ibidem, s. 52–56.